

ศึกษาวิเคราะห์แนวคิดของจอห์น ดิวอี้ An Analytical Study of John Dewey's Philosophy

พูนศักดิ์ กมล

Poonsak kamol

วิทยาลัยสงฆ์ชัยภูมิ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Chaiyaphum Buddhist College

อดิศักดิ์ ตั้งปทุมชาติ

Adisak Tangpattamachart

นักวิชาการอิสระ

Independent Scholar

E-mail: poonsakkamol@gmail.com

วันที่รับบทความ (Received) : 4 ธันวาคม 2567

วันที่แก้ไขบทความ (Revised) : 31 ธันวาคม 2567

วันที่ตอบรับบทความ (Accepted) : 31 ธันวาคม 2567

บทคัดย่อ

จอห์น ดิวอี้ นักปรัชญาทางการศึกษาสายประสบการณ์นิยม เป็นผู้คิดค้นการเรียนรู้การศึกษาที่ช่วยสร้างให้เกิดประสบการณ์ให้แก่ชีวิต ซึ่งสิ่งที่ได้ตามมา คือ ความรู้ ทักษะ ค่านิยมที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิต ทำให้มนุษย์รู้จักรักษาและสืบทอดทางวัฒนธรรมอันดีงามของสังคมไว้ และมุ่งพัฒนาสติปัญญาของมนุษย์ เพื่อให้มีความเฉลียวฉลาด มีความประพฤติดี เป็นแบบอย่างที่ดีงามของคนรุ่นหลัง

คำสำคัญ : ปรัชญาทางการศึกษา, ประสบการณ์นิยม, สติปัญญา

Abstract

John Dewey, a pragmatic philosopher of education, pioneered an approach to learning that emphasizes the role of experience in shaping life. Through his educational philosophy, Dewey sought to create learning opportunities that provide individuals with knowledge, skills, and values essential for daily living. His ideas aimed to enable individuals to preserve and transmit the cultural heritage of society while fostering intellectual development. Dewey's philosophy encourages individuals to cultivate wisdom, maintain exemplary behavior, and serve as role models for future generations.

Keywords: The educational philosopher, The pragmatism, Intelligence

1. ความเป็นมา

การศึกษาเป็นปัจจัยที่สำคัญอย่างยิ่งต่อการพัฒนาประเทศชาติ ทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองซึ่งเปรียบเสมือนเป็นเครื่องมือที่สร้างความทัดเทียมพร้อมกับความเป็นสากลแห่งสังคมโลก ดังนั้นในการเตรียมประชาชนให้มีคุณภาพ โดยการจัดการศึกษาของชาตินั้นจะต้องมีความสอดคล้องกับนโยบายทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง ถ้ามีการเปลี่ยนแปลงระบบทั้งสามนี้ การจัดการศึกษาของชาติก็จะต้องเปลี่ยนแปลงตามไปด้วย แต่ละสังคมจะมีแนวทางในการจัดการศึกษาที่แตกต่างกัน เพราะระบบทั้งสามไม่เหมือนกัน แนวความคิดหรือความเชื่อในการจัดการศึกษาก็คือ ปรัชญาการศึกษา ซึ่งผู้ที่มีหน้าที่ในการจัดการศึกษาจะยึดแนวทางในการจัดการศึกษาหรือปรัชญาของการศึกษาต่างกันไปตามวัตถุประสงค์ของสังคมและสถานการณ์ทางสังคมในแต่ละยุคสมัย

ปรัชญาการศึกษา หมายถึงระบบความเชื่อ แนวคิด ที่แสดงออกมาในรูปของอุดมการณ์ เป็นความเจริญงอกงาม จึงเป็นสิ่งสำคัญในการกำหนดแนวทางในการพัฒนาประเทศ ปรัชญาการศึกษาจึงเป็นส่วนสำคัญในการจัดการศึกษาเพราะเป็นพื้นฐานของความรู้ความเชื่อพื้นฐานที่ใช้เป็นหลักการและแนวคิดในการกำเนิดการจัดการศึกษาอย่างมีประสิทธิภาพและตามความต้องการของบริบทสังคม ชุมชน ความต้องการของผู้ศึกษาที่พยายามวิเคราะห์สมมติฐานเพื่อหาข้อมูลบทเดิมของตน พิจารณาจุดยืนนั้นว่ามันคงเพียงพอหรือไม่ ขณะเดียวกันก็พยายามแก้ปัญหาให้ชัดเจน เพราะปรัชญานั้นไม่อาจตอบปัญหาได้แต่ช่วยทำให้ปัญหานั้นกระจ่างชัดขึ้น และอีกประเด็นที่ปรัชญาพยายามคือช่วยแก้ไขปัญหากำกวมด้วยการสร้างค่านิยมที่มีเหตุผล

ความเชื่อ ความศรัทธาที่ดั่งามของสังคมมักจะถูกปลูกฝังให้กับคนรุ่นหลังของสังคมแบบรุ่นสู่รุ่น ดังนั้นปรัชญาการศึกษาเป็นการนำเอาปรัชญาทั่วไปมาประยุกต์เพื่อนำไปจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาบุคคล พัฒนาสังคมชุมชนให้เกิดความสงบสุขอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข แต่ละปรัชญาจะมีแนวทางในการนำไปสู่การปฏิบัติที่แตกต่างกัน การนำไปปฏิบัติเพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อการศึกษา จะต้องพิจารณาว่าแนวทางใด จึงจะดีที่สุด ซึ่งจะต้องสอดคล้องกับสภาพสังคม เศรษฐกิจ การเมืองและการปกครอง ปรัชญาการศึกษาลัทธิหนึ่งอาจจะเหมาะสมกับประเทศหนึ่ง เพราะเป็นประเทศเล็ก ๆ ประเทศหนึ่งซึ่งมีลักษณะแตกต่างกันต้องใช้ลัทธิการศึกษาอีกลัทธิหนึ่ง ตัวอย่างเช่น ประเทศไทยได้นำเอาปรัชญาการศึกษานั้นมาประยุกต์ใช้ให้เหมาะสม เป็นต้น

จอห์น ดิวอี้ (John Dewey) เป็นที่รู้จักกันดีในฐานะนักจิตวิทยา นักปรัชญาทางการศึกษาและนักปฏิรูปการศึกษาชาวอเมริกัน ผู้ที่มีความคิด มีอิทธิพลอย่างใหญ่หลวงในสหรัฐอเมริกาและทั่วโลกที่สำคัญคนหนึ่งและมีผลงานมากมาย

2. ชีวิตประวัติของจอห์น ดิวอี้

จอห์น ดิวอี้ (John Dewey) เขาเกิดเมื่อวันที่ 20 ตุลาคม 1859 (พ.ศ.2402) ก่อนสงครามกลางเมืองเล็กน้อย ในเมืองเบอร์ลิงตัน (Burlington) รัฐเวอร์มอนต์ (Vermont) ประเทศสหรัฐอเมริกา ที่ซึ่งพ่อของเขามีร้านขายของชำอยู่ เขาเข้าเรียนที่มหาวิทยาลัยเวอร์มอนต์ และจบการศึกษาในปี 1879 (พ.ศ.2422) ด้วยผลการเรียนที่ดีเยี่ยมด้านปรัชญา หลังจากใช้เวลาช่วงหนึ่งได้ไปสอนหนังสือในโรงเรียนมัธยมที่เมืองออยล์ (Oil

City) รัฐเพนซิลเวเนีย (Pennsylvania) แล้ว เขาก็ไปศึกษาต่อที่มหาวิทยาลัยจอห์น ฮ็อปกินส์ (John's Hopkins) จนได้รับปริญญาเอกในปี 1884 (พ.ศ.2427) หลังจบการศึกษา เขาเข้ารับตำแหน่งอาจารย์ผู้สอนที่มหาวิทยาลัยมิชิแกน (Michigan) ในช่วงอายุ 30 กลาง ๆ เขาได้ย้ายไปเป็นหัวหน้าภาคปรัชญา จิตวิทยา และศิลปะการสอน ที่ตั้งขึ้นใหม่ที่มหาวิทยาลัยชิคาโก มหาวิทยาลัยแห่งนี้ “ดูจะเป็นศูนย์กลางที่มีอนาคต สำหรับการวิจัยด้านการศึกษามากกว่าเป็นที ๆ เริ่มต้นการพัฒนาความคิดใหม่ ๆ กันจริง ๆ ที่นี่เองที่ ดิวอี้ ได้จัดตั้งโรงเรียนทดลองที่มีชื่อเสียงของเขาภายในมหาวิทยาลัยชิคาโกในปี 1896 (พ.ศ.2439) ซึ่งเป็นที่ซึ่งเขาสามารถทำตามความเชื่อด้านศิลปะการสอนของเขาจริง ๆ ซึ่งเป็นเนื้อหาสำหรับงานหลักชิ้นแรกด้านการศึกษของเขา ในปี 1899 (พ.ศ.2442) คือ “การเล่าเรียนในโรงเรียนและสังคม” ต่อมาโดยเหตุที่มีข้อขัดแย้งบางอย่างกับการบริหารของมหาวิทยาลัย เขาจึงลาออกจากมหาวิทยาลัย และจากไปในปี 1904 (พ.ศ.2447) กระทั่งเสียชีวิตในวัย 93 เขาเป็นอาจารย์ผู้สอนด้านปรัชญาทั้งที่มหาวิทยาลัยโคลัมเบีย และวิทยาลัยครูของมหาวิทยาลัยโคลัมเบีย จอห์น ดิวอี้ เป็นที่รู้จักกันดีในฐานะ “นักปรัชญาลัทธิปฏิบัตินิยม” (Pragmatism) หรือปรัชญาทางการศึกษาเรียกว่า “ปรัชญาการศึกษาลัทธิพัฒนานิยม” (Progressivism) ซึ่งมุ่งเน้นความสำคัญของประสบการณ์การเรียนรู้ และพยายามอย่างยิ่งที่จะเชื่อมโยงความคิดทางปรัชญา และความคิดทางการศึกษาเข้าด้วยกันเขาพยายามเผยแพร่ความคิดเรื่องการศึกษาแบบพัฒนานิยม จนกระทั่งเป็นที่ยอมรับกันทั่วโลก ดิวอี้ ยังเป็นนักจิตวิทยา และนักปฏิรูปการศึกษาชาวอเมริกัน ผู้ที่ความคิดของเขามีอิทธิพลอย่างใหญ่หลวงในสหรัฐอเมริกาและทั่วโลก เขาพร้อมกับ Charles Sanders Peirce และ William James ต่างก็ได้รับการยอมรับในฐานะผู้ก่อตั้งภาควิชาด้านปรัชญาแบบเน้นผลลัพธ์ (pragmatism) เขาเป็นที่รู้จักในฐานะบิดาแห่งจิตวิทยาที่ใช้งานได้ด้วย (functional psychology) เขาเป็นผู้แทนคนสำคัญของขบวนการแบบก้าวหน้าสำหรับการเล่าเรียนในโรงเรียนในสหรัฐอเมริกาในครั้งแรกของศตวรรษที่ 20 ทฤษฎีด้านการศึกษของเขาปรากฏในหนังสือของเขาจำนวนหลายเล่ม เป็นต้นว่า หลักความเชื่อด้านศิลปะการสอนของข้าพเจ้า (My Pedagogic Creed) การเล่าเรียนในโรงเรียนและสังคม (The School and Society) และประชาธิปไตยและการศึกษา (Democracy and Education) ดิวอี้ยังได้ใช้อีกชื่อหนึ่งว่าเป็น “บิดาแห่งการศึกษาแผนใหม่ของอเมริกา” และเขาเป็นผู้เลื่อมใสในประชาธิปไตยเป็นอย่างยิ่ง โดยถือว่าประชาธิปไตยนั้นเป็นคุณค่า พื้นฐานของจริยธรรม (Primary ethical value) จึงพยายามอย่างยิ่งที่จะวางหลักการปฏิบัติงานต่าง ๆ แบบประชาธิปไตยพร้อม ๆ กับการส่งเสริมให้มีเสรีภาพทางวิชาการ และพยายามให้มีผลต่อการ ปฏิรูปทางด้านการเมืองด้วย ดิวอี้ถึงแก่กรรมเมื่อวันที่ 1 มิถุนายน 2495 ณ เมืองนิวยอร์ก ประเทศสหรัฐอเมริกา รวมอายุได้ 93 ปี

3. ธรรมชาติของมนุษย์

จอห์น ดิวอี้ เชื่อว่า ธรรมชาติของคน คือการต่อสู้ เพื่อที่จะคงมีชีวิตอยู่ของมนุษย์ ความรู้สึกเป็นแนวทางที่จะให้อินทรีย์ในร่างกาย มีกิจกรรมที่เหมาะสม และเชื่อว่าระบบร่างกายจะเกี่ยวข้อง กับ จิตวิทยาของมนุษย์ การเรียนรู้ การคิดเป็นสิ่งสำคัญที่จะปรับตัวต่อสิ่งแวดล้อม อีกทั้งยังมีความเชื่อในเรื่องของการเรียนรู้ การศึกษาตลอดชีวิตของมนุษย์ เขาเชื่อว่าพฤติกรรมทุกอย่างของมนุษย์ต้องมีเหตุผล และสาเหตุ และ

เมื่อมีสิ่งเร้าเข้ามากระทบอินทรีย์ จึงทำให้อินทรีย์มีพฤติกรรมตอบสนอง คนกลุ่มนี้จึงสนใจเรื่องพฤติกรรม การวางเงื่อนไข (Conditioning) จึงเป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้เกิดพฤติกรรม แต่ พฤติกรรมของมนุษย์ก็สามารถเปลี่ยนได้ พฤติกรรมของมนุษย์ส่วนใหญ่เกิดได้จากการเรียนรู้มากกว่าจะเกิดขึ้นเองโดยธรรมชาติ

ดิวอ ได้นิยามว่ามนุษย์เป็นส่วนหนึ่งของธรรมชาติ เป็นสิ่งที่มีอยู่ตามธรรมชาติ หรือเป็นเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในธรรมชาติ (Natural Transactions) ธรรมชาติตามนิยามของ ดิวอ จึงมี 3 อย่าง คือ

1. วัตถุทางกายภาพ เช่น ก้อนหิน ดวงดาว น้ำ
2. สิ่งมีชีวิตทั้งหลาย (Psycho Physical) เช่น พืช และสัตว์
3. สิ่งที่มีจิตใจ ได้แก่ มนุษย์ รวมถึงประสบการณ์ของมนุษย์

จากการแบ่งข้างต้น พบว่ามนุษย์ พืช และสัตว์ รวมถึงวัตถุทางกายภาพ เป็นธรรมชาติเช่นเดียวกัน ไม่มีความแตกต่างระหว่างกาย กับ จิต, ตัวรู้ และวัตถุ (Subject and Object) โดยที่ลักษณะสำคัญของมนุษย์ มี 5 ประการ คือ

1. มนุษย์มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา การเปลี่ยนแปลงจึงเป็นเครื่องมือเพื่อวัดความจริง หรือ จัดเป็นพลังงาน (Being) ความเปลี่ยนแปลงเป็นสิ่งที่มิแทรกอยู่ทั่วไป
2. ทุกสิ่งมีความไม่แน่นอน (Contingency) โลกเป็นสิ่งที่ไม่ตายตัว
3. ไม่มีความจริงเชิงอภิปรัชญา (Transcendental Being) ทุกอย่างถูกรวมอยู่ในขอบข่ายปรากฏการณ์ตามธรรมชาติ (Natural Phenomena)
4. มีขอบเขตไม่จำกัด เปิดกว้าง สำหรับรองรับสิ่งใหม่ ๆ
5. สรรพสิ่งไม่มีจุดหมายที่ตายตัว ไม่มีสาเหตุสุดท้าย ไม่มีสาเหตุประสิทธิภาพหรือสาเหตุทางจักรกล ซึ่งหมายถึงเงื่อนไขของสิ่งภายนอก ที่มีส่วนผลักดันให้สรรพสิ่งมีการเปลี่ยนแปลง ขณะเดียวกันก็ต้องขึ้นอยู่กับสรรพสิ่งนั้น ๆ ด้วยว่าจะมีปฏิกริยา (Interact) ต่อสิ่งแวดล้อมอย่างไร

จุดมุ่งหมายของมนุษย์จะมีลักษณะ “จุดหมายทุกอันเป็นจุดหมายที่มนุษย์ตั้งใจไว้” กล่าวคือจุดหมาย ไม่ใช่จุดหมายอุดมคติตามแนวคิดของกรีก จุดหมายของ ดิวอ จึงมีลักษณะไม่ตายตัว สัมพันธ์กับสิ่งต่าง ๆ และเป็นผลจากการไตร่ตรอง (Reflection) เขากล่าวว่ามนุษย์เท่านั้นที่จะใช้เงื่อนไขจากวัตถุ (Matter) ไปสู่จุดหมายโดยไม่ใช้วิธีการ (Means) ซึ่งหากคิดเช่นนั้นถือว่าการหลอกลวงตนเอง กล่าวคือมนุษย์ต้องยอมรับการปฏิบัติของจิตด้วย

4. ปรัชญาทางการศึกษาของจอห์น ดิวอ

จอห์น ดิวอ เห็นว่าการศึกษาคควรช่วยสร้างประสบการณ์ให้แก่ชีวิตซึ่ง ดิวอ อธิบายเพิ่มเติมว่าการศึกษานั้นคือชีวิต, การสร้างประสบการณ์แก่ชีวิต, เป็นกระบวนการทางสังคม, ปัจเจกบุคคลทุกคนจำเป็นต้องเรียนรู้เพื่อความเจริญงอกงาม และเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดี ในขณะที่โลกกำลังเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ ผู้เรียนรู้ทางการศึกษาจะเกิดการเรียนรู้ที่ดีได้ ก็ด้วยการลงมือกระทำเท่านั้น ซึ่งหมายถึงวิธีการเรียนการสอนโดยถือว่าผู้เรียนจะเกิดการเรียนรู้ได้ด้วยการลงมือทำ (Learning by doing) ซึ่งเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ตัดสินใจด้วยตัวเอง ซึ่งผิดกับของเดิมซึ่งการเรียนรู้ที่นักศึกษาในสมัยนั้นยังมีความเชื่อในทฤษฎีการศึกษาแบบ

“ลัทธิอัตตาธิปไตย”(Authoritarianism) ซึ่งการจัดการศึกษาจะเข้มงวด กวดขัน บทเรียน โดยส่วนใหญ่จะเน้นในเรื่องการท่องจำ วิชาการศึกษาจึงใช้ไม่ได้กับวิถีในชีวิตจริง

ปรัชญาประสบการณ์นิยมจะมีแนวคิดเกี่ยวกับโลกและจักรวาล ว่าเป็น“โลกแห่งประสบการณ์”(The World of Experience) และมีแนวคิดที่ว่าความรู้ที่แท้จริงคือ “สิ่งที่นำมาปฏิบัติในชีวิตอย่างได้ผล”(Truth as what works) แนวคิดเกี่ยวกับความดีหรือจริยธรรมของนักปรัชญากลุ่มประสบการณ์นิยมก็คือ “จริยธรรมเป็นการกระทำที่สังคมส่วนรวมเห็นชอบ และยอมรับว่าถูกต้อง” แนวคิดเกี่ยวกับความงาม หรือสุนทรียภาพ คือ “สุนทรียะ ซึ่งเป็นไปตามค่านิยมของคนส่วนมาก” นักปรัชญาคนสำคัญมีหลายคน ซึ่งได้แนวคิดมาจากลัทธิประจักษ์วาท (Empericism) ของอังกฤษ และเมื่อนำแนวคิดไปเผยแพร่ในสหรัฐอเมริกา จึงมีการเรียกชื่อแตกต่างกันออกไปตามนักปรัชญา ดังนี้

1. William James เรียกปรัชญานี้ว่า Pragmatism
2. Charles Pierce เรียกปรัชญานี้ว่า Instrumentalism
3. John Dewey เรียกปรัชญานี้ว่า Experimentalism

ดิวอี้ เป็นศัตรุตัวกลางของระบบการศึกษาแบบเก่า ซึ่งเขาใส่ใจตรงที่ว่าความสำคัญของเนื้อหาวิชาที่ไม่เคยเปลี่ยนแปลง ระบบการศึกษาแบบเก่าที่เขาเติบโตมาเป็นระบบที่ติดอยู่กับสิ่งที่มาตั้งแต่ต้นกับเนื้อหาวิชาเป็นวิธีการที่ใช้อ่านจบเบ็ดเสร็จ โดยเด็กเป็นผู้ถูกกระทำและรับอย่างเดียว และ จินตนาการของนักการศึกษาที่ไม่ได้มีความคิดเกินไปกว่าสภาพแวดล้อมที่ไม่เปลี่ยนแปลงและไม่ยืดหยุ่นของเนื้อหาวิชา แถมยังเอามาผนึกรวมเข้าด้วยกันทั้งหมดกันจากแหล่งทั้งหลายจากประสบการณ์ของนักเรียนที่อยู่ห่างไกลกัน กล่าวคือระบบเก่าเป็นการศึกษาที่เน้นการยอมนาน การขยับเขยื้อนไม่ได้ การถูกกระทำและการพึ่งพา บทบาทหลักของนักเรียนคือ การฟังอย่างเดียว ดิวอี้เชื่อว่าระบบโรงเรียนแบบนี้จำเป็นต้องปฏิรูปทั้งหมดเพื่อความจำเป็นในการเติบโตของสังคมสหรัฐอเมริกาที่กำลังแปรรูปไปโดย“อุตสาหกรรมที่ไม่เคยมีมาก่อน การอพยพ การเติบโตอย่างรวดเร็วของประชากร และการเปลี่ยนแปลงด้านสังคมอย่างรุนแรง”ดิวอี้ ได้เสนอผลงานที่เป็นด้านลบมาก ๆ 3 อย่างของระบบการศึกษาแบบเก่าลงในหนังสือ“เด็กกับหลักสูตร”(The Child and Curriculum) โดยประการแรกบอกว่า การขาดความเชื่อมโยงอย่างเป็นระบบกับสิ่งที่เด็กเห็น รู้สึก และรัก ทำให้เนื้อหาเป็นแบบทางการกับสัญลักษณ์เท่านั้น ประการที่สอง เป็นการขาดแรงบันดาลใจเนื่องจากเนื้อหาวิชานั้นห่างไกลเหลือเกินจากชีวิตประจำวันของเด็ก และประการที่สาม การเสนอเนื้อหาวิชาในแบบสำเร็จรูปจากภายนอก ทำให้ขาดคุณภาพไปเมื่อการสอนไปถึงเด็ก ระบบการศึกษาที่ ดิวอี้ เสนอเป็นที่รู้จักอย่างกว้างขวางในเวลาต่อมาในฐานะการศึกษาแบบก้าวหน้าซึ่งมีจุดเด่นตามลักษณะต่อไปนี้

1. เน้นการเรียนรู้โดยการทำความเข้าใจที่จับต้องได้ การเรียนรู้ด้วยประสบการณ์
2. หลักสูตรที่มีการบูรณาการโดยมุ่งด้านแก่นสาร
3. เน้นมากเรื่องการแก้ปัญหาและการคิดแบบวิเคราะห์
4. การทำงานแบบกลุ่มและพัฒนาทักษะด้านสังคม
5. ความเข้าใจและการปฏิบัติเป็นเป้าหมายของการเรียนรู้ แตกต่างจากความรู้แบบท่องจำ
6. โครงการเรียนรู้แบบทำงานร่วมกันและแบบร่วมมือกัน

7. การศึกษาสำหรับความรับผิดชอบด้านสังคมและประชาธิปไตย
8. การบูรณาการบริการชุมชนและโครงการเรียนรู้บริการเข้าไปในหลักสูตรประจำวัน
9. การเลือกเนื้อหาสาระโดยการมองไปที่การถามว่า ทักษะอะไรจำเป็นสำหรับสังคมในอนาคต
10. ไม่เน้นตำราเรียน แต่ใช้แหล่งเรียนรู้ที่หลากหลาย
11. เน้นการเรียนรู้ชีวิตและทักษะทางสังคม
12. การประเมินผลโดยประเมินโครงการและผลผลิตของเด็ก

ดิฉัน เน้นการศึกษาแบบเนื้อหาวิชาเป็นสำคัญ ทำระบบการศึกษาที่มีเด็กเป็นศูนย์กลางมากขึ้น นักเรียนในระบบใหม่กำลัง“เรียนรู้โดยการทำ”แทน“การเรียนรู้โดยการฟัง”ครูไม่ใช่ผู้กำกับห้องเรียนอย่างมีสิทธิอำนาจแบบระบบเก่า แต่บทบาทหลักของครูคือเลือก“สิ่งกระตุ้นที่เหมาะสมสำหรับสัญญาณและแรงกระตุ้นที่จำเป็น และต้องให้ได้รับประสบการณ์ใหม่ ๆ

แนวคิดของดิฉัน นักปรัชญาการศึกษากลุ่มประสบการณ์นิยมที่นำมาใช้ในการจัดการศึกษานี้จึงประกอบด้วย

1. แนวคิดเกี่ยวกับสถานที่โรงเรียน คือ โรงเรียนเป็นสิ่งแวดล้อมที่เอื้ออำนวยให้ผู้เรียนเกิดประสบการณ์ต่อเนื่องเป็นสังคมย่อย ที่จำลองจากสังคมใหญ่ เพื่อให้ประสบการณ์ในโรงเรียนสัมพันธ์และเป็นประโยชน์ต่อการดำเนินชีวิตในสังคม ความรู้ที่ได้จากโรงเรียน คือ สิ่งที่จะนำไปใช้ประโยชน์ในชีวิต

2. แนวคิดเกี่ยวกับหลักสูตร

- 1) หลักสูตรเป็นมวลประสบการณ์
- 2) เน้นการเสริมสร้างประสบการณ์ทางสังคม ไม่เน้นเนื้อหาสาระ
- 3) เน้นกระบวนการเรียนรู้

3. แนวคิดเกี่ยวกับการเรียนการสอน ได้แก่

- 1) การเน้นการเรียนรู้โดยวิธีแก้ปัญหา (Problem Solving) และอาศัยประสบการณ์ที่ทางโรงเรียนได้จัดให้

- 2) การสอนโดยยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง (Learner-centered) คำนึงถึงความแตกต่าง ระหว่างบุคคลของผู้เรียน

- 3) ทำให้เกิดการเรียนรู้ใหม่ในขณะที่นำความรู้ไปใช้ (Learning while using knowledge) เช่น ให้ทำโครงการหรือกิจกรรมที่ให้ผู้เรียนได้ค้นคว้าหาคำตอบใหม่

4. แนวคิดเกี่ยวกับการศึกษากับการพัฒนาคุณธรรม คือ โรงเรียนต้องจัดสภาพแวดล้อมให้เป็นจริงเหมือนในสังคมเพื่อให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ทางศีลธรรม จรรยาและแบบอย่างความประพฤติที่ดีงามที่สังคมยอมรับ

ปรัชญาการศึกษาของจอห์น ดิวอี้ ในสายประสบการณ์นิยม หรือพิพัฒนาการนิยม(Progressivism) จึงมีความหมายถึงความก้าวหน้า การเปลี่ยนแปลงที่ไม่หยุดอยู่กับที่ ปรัชญาการศึกษานี้จึงมีชื่อเรียกได้เป็นหลาย ๆ อย่าง ตัวอย่างเช่น พิพัฒน์นิยม, พิพัฒนาการนิยม, อุปกรณ์นิยม(Instrumentalism), ประสบการณ์นิยม (Experimentalism), ปรัชญาการศึกษาที่เป็นปรัชญาการศึกษาที่แพร่หลาย และเป็นสิ่งที่กล่าวถึงของคนทั่วโลกมากที่สุดก็คือ ลัทธิดิวอี้ ที่เขาพยายามชี้ให้เห็นว่าการศึกษาแบบเก่า (Traditional) หรือแบบอนุรักษ

(Conservative) มีข้อดี และข้อเสียอย่างไร และการศึกษาแบบก้าวหน้า (Progressive) มีลักษณะเด่นอย่างไรบ้าง ดิวอี้ มีความเห็นว่าการศึกษาที่ถูกต้องไม่ได้ขึ้นอยู่กับแบบเก่าหรือแบบก้าวหน้าเพียงระบบใดระบบหนึ่งปรัชญาของ ดิวอี้เป็นปรัชญาที่สะท้อนออกมาเด่นชัดในเรื่องการศึกษาที่ยกย่องประสบการณ์ทั้งปวงที่จำเป็นสำหรับผู้เรียน เน้นให้ผู้เรียนมีการเรียนรู้จากสถานการณ์ที่เป็นจริง

เพราะทฤษฎีการศึกษาปรัชญาพัฒนาการนิยมซึ่งได้ชื่อว่าเป็น “หนทางก้าวหน้าไปสู่การเปลี่ยนแปลงสังคมและวัฒนธรรม” (Progressive Road to Culture) จึงมีหลักการสำคัญ 6 ประการคือ

1. การศึกษาคือชีวิตไม่ใช่การเตรียมตัวเพื่อการดำเนินชีวิต
2. การศึกษาควรจะทำให้สอดคล้องกับความสนใจของผู้เรียน การเรียนรู้โดยวิธีการแก้ปัญหา มีความสำคัญมากกว่าการเรียนรู้โดยวิธีท่องจำ

3. เนื้อหาบทบาทของครูควรจะเป็นที่ปรึกษา ไม่ใช่ผู้บังคับหรือออกคำสั่ง

4. โรงเรียนควรส่งเสริมให้เกิดความร่วมมือมากกว่าการแข่งขันวิถีชีวิตและค่านิยมประชาธิปไตย

ดังนั้นปรัชญาประสบการณ์นิยม จึงควรจัดประสบการณ์ให้ได้มาซึ่งความรู้ ทักษะ ค่านิยมที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิต รู้จักรักษา และสืบทอดทางวัฒนธรรมอันดีงามของสังคมไว้

5. ลักษณะการคิดที่เกิดจากการแก้ปัญหา

ดิวอี้ กล่าวว่า “การคิดเกิดขึ้นได้จากการคิดเสริมสร้างด้วยประสบการณ์เดิมเชื่อมกับประสบการณ์ใหม่ที่ถูกค้นพบด้วยการปฏิบัติ” ดังนั้นในการคิดเสริมสร้างด้วยประสบการณ์แบบแก้ปัญหาจึงเป็นการนำเอากระบวนการคิดวิเคราะห์มาใช้เพื่อหาวิธีการแก้ปัญหาอย่างมีเหตุผล ดิวอี้ เป็นผู้คิดวิธีสอนแก้ปัญหาโดยกระบวนการทางวิทยาศาสตร์นำมาใช้ฝึกฝนเพื่อแก้ปัญหาต่าง ๆ อย่างเป็น ขั้นตอน และใช้ปัญหาที่พบในชีวิตประจำวันเป็นฐาน นำเอาความรู้ และประสบการณ์เดิมมาใช้คิดวิเคราะห์โดยมีหลักเกณฑ์ ขั้นตอนการพิจารณาตัดสินอย่างสมเหตุสมผล เพื่อปรับปรุงตนเองให้อยู่ร่วมกับสิ่งแวดล้อมและสังคม ในวิธีจัดกิจกรรมแบบนี้จะมีลักษณะสำคัญตามขั้นตอน ดังนี้

1. ขั้นตระหนักในเรื่องของปัญหา (การจูนงสงสัย)
2. การคาดการณ์ว่าอะไรที่เป็นเหตุแห่งความสงสัย (ไม่เข้าใจ)
3. การสำรวจตรวจสอบอย่างรอบคอบ (การค้นคว้า การวิเคราะห์ การสังเกต การสำรวจ)
4. การตั้งและขยายสมมติฐาน (รวบรวมข้อมูลเพื่อหาแนวทางการแก้ปัญหา)
5. ตรวจสอบหรือทดลองหาสมมติฐานเป็นจริง

นอกจากนี้ปรัชญาแนวคิดทฤษฎีของดิวอี้ ยังมองว่าการศึกษา คือ ประสบการณ์แห่งชีวิต ประสบการณ์ก่อให้เกิดการเรียนรู้ การรับรู้ การคิด การจำ การนำไปประยุกต์ใช้แก้ปัญหา ตัวอย่างเช่น กิจกรรมวิทยาศาสตร์จัดในลักษณะเป็นกระบวนการสร้างองค์ความรู้ มากกว่าการได้มาซึ่งความรู้ เป็นกิจกรรมภายใต้บริบทที่เข้าใจในสถานการณ์มากกว่าเข้าใจในเนื้อหาวิชา ดังนั้นการสอนจึงเป็นกระบวนการส่งเสริมการสร้างองค์ความรู้ และเป็นความรู้ที่เกิดจากการใช้กระบวนการคิด กระบวนการสร้างด้วยกิจกรรมการค้นคว้าค้นพบด้วยตนเองจากการปฏิบัติกิจกรรมวิทยาศาสตร์ เช่น ถ้าหากเป็นบทบาทของเด็ก เด็กก็จะมีปฏิสัมพันธ์

มีส่วนร่วมในการคิดการปฏิบัติ การกำหนดปัญหาและใช้ปัญหาเป็นฐานการเรียนรู้ (Problem - based learning) การซักถาม การตอบคำถามจัดเป็นกระบวนการเรียนการสอน และบทบาทของครูจะมีลักษณะเป็น การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และช่วยเหลือชี้แนะอำนวยความสะดวก ใช้สิ่งแวดล้อมและบรรยากาศรอบ ๆ ตัวเป็น สื่อ เพิ่มประสบการณ์ใหม่ ๆ ด้วยการลงมือปฏิบัติกิจกรรม อาจกล่าวได้ว่าการกำหนดเป้าหมายในการปฏิบัติ กิจกรรมร่วมกันเป็นการตอบสนองความต้องการของเด็ก ที่ครูจะเป็นผู้ให้โอกาสและศึกษาว่าประสบการณ์ ในชีวิตปัจจุบันของเด็ก ปัญหาที่พบ ความต้องการ และความพร้อมในด้านต่าง ๆ จะนำมากำหนดเป้าหมาย ของการเรียนรู้ร่วมกันอย่างไร และครูต้องวางแผนการจัดกิจกรรมไว้ล่วงหน้า เมื่อมีการจัดกิจกรรม ครูจะ ปฏิบัติหน้าที่เป็นผู้อำนวยความสะดวก ชี้แนะ ช่วยเหลือ ดูแลทิศทางและขอบเขตของเป้าหมายด้วยการสร้าง แรงจูงใจ เพื่อให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ การเผชิญและแก้ปัญหาของเด็กร่วมกัน

ดิอู๊ กล่าวว่า “การจัดประสบการณ์วิทยาศาสตร์เป็นการฝึกให้เด็กคิดอย่างเป็นขั้นเป็นตอนด้วย วิธีการทางวิทยาศาสตร์” วิธีการจัดประสบการณ์ที่เกิดขึ้นจากความตระหนัก ความมุ่งมั่นสงสัยใคร่รู้ ในสิ่งที่เกิดหรือในปัญหานั้น ๆ อาจมีการคาดคะเนเหตุการณ์หรือว่าคาดการณ์ถึงสาเหตุที่ปฏิบัติให้เกิดสิ่งหรือ เหตุการณ์เหล่านั้น ความสงสัย ความไม่เข้าใจ และความอยากรู้อยากเห็นเกิดจากการสังเกต การสำรวจ ตรวจสอบ การค้นหา และวิเคราะห์ การปฏิบัติการ

ในขั้นนี้ควรให้เด็กปฏิบัติอย่างรอบคอบ ตั้งสมมติฐาน และหาข้อมูลสนับสนุนแนวทางการแก้ปัญหา และนำไปสู่การสรุปหรือทดลองว่าสมมติฐานนั้นเป็นจริง การจัดประสบการณ์การเรียนรู้วิทยาศาสตร์ตาม แนวคิดของ ดิอู๊ มีขั้นตอนดังต่อไปนี้

1. สังเกต พบปัญหา กำหนดปัญหา
2. สำรวจ ตั้งปัญหา หรือคำถามจากความสงสัยใคร่รู้
3. ทดลอง หาคำตอบด้วยวิธีการทางวิทยาศาสตร์
4. เก็บรวบรวม วิเคราะห์ข้อมูล
5. สรุปผลและนำเสนอข้อมูลให้ผู้ฟัง

การจัดประสบการณ์วิทยาศาสตร์ตามขั้นตอนดังกล่าว เปิดโอกาสให้เด็กได้ใช้คำถาม ตอบคำถาม กระตุ้นความสนใจให้เข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการเรียนรู้ และลงมือปฏิบัติจนบรรลุเป้าหมายของการเรียนรู้ ด้วยวิธีการสังเกต โดยใช้ประสาทสัมผัสทั้งห้า การสำรวจ การสัมภาษณ์ และการสืบค้นเพื่อเก็บข้อมูล การ ทดลองเพื่อหาคำตอบความจริง การวิเคราะห์ และสรุปผลตามกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ มีการเชื่อมโยง ความรู้ สิ่งของ สถานที่ สถานการณ์ต่าง ๆ นับได้ว่าเป็นการส่งเสริมการคิดจากการใช้ประสาทสัมผัสทั้งห้า และแสดงความคิดผ่านสื่อด้วยผลงาน และพฤติกรรมความคิดแบบต่าง ๆ

6. บทสรุป

จอห์น ดิอู๊ นักจิตวิทยา นักปรัชญาทางการศึกษา และนักปฏิรูปการศึกษาชาวอเมริกันได้วาง หลักการปฏิบัติงานต่าง ๆ แบบประชาธิปไตยพร้อม ๆ กับการส่งเสริมให้มีเสรีภาพทางการศึกษา ทาง วิชาการ ปรัชญาการศึกษาของเขาคือ แนวความคิด หลักการ และกฎเกณฑ์ ในการกำหนดแนวทางในการจัด

การศึกษา ซึ่งนักการศึกษาทั่วโลกต่างได้ยึดเป็นหลักในการดำเนินการทางการศึกษาเพื่อให้บรรลุเป้าหมาย นอกจากนี้ปรัชญาการศึกษาของเขายังพยายามทำการวิเคราะห์ และทำความเข้าใจเกี่ยวกับการศึกษา ทำให้สามารถมองเห็นปัญหาของการศึกษาได้อย่างชัดเจน ปรัชญาการศึกษาของ ดิวอี้ จึงเปรียบเหมือนเข็มทิศนำทางให้นักการศึกษาได้ดำเนินการทางการศึกษาอย่างเป็นระบบ ชัดเจน และสมเหตุสมผล

บรรณานุกรม

- เฉลิม มลิลา นิติเชตต์ปรีชา. (2559). **เทคนิควิธีการสอนประวัติศาสตร์**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ภวิศา พงษ์เล็ก. (2560). **หลักการและปรัชญาการศึกษา**. เอกสารประกอบการสอนวิชาหลักการและปรัชญาการศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี.
- ธีรศักดิ์ อุปไมยอริชัย. (2560). **การจัดการการศึกษา**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สิงห์ทอง บัวชุม. (2556). **เจาะกระแสวิชาการศึกษา**. กรุงเทพฯ : บริษัท เดอะเบสท์ เซ็นเตอร์ อินเตอร์ กรุ๊ป จำกัด.